

УДК 730:[798.75;94](043.2)

Сідорова О.І.,
старший викладач,
Яценко Є.О.,
Національний авіаційний університет. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ СКУЛЬПТУРНОЇ ЧАСТИНИ ПАРКУ «ОЛЕКСАНДРІЯ» В МІСТІ БІЛА ЦЕРКВА

Анотація: Проаналізовано особливості реконструкції та відновлення скульптурної частини білоцерківського парку. Визначено проблеми збереження та реконструкції скульптурної частини білоцерківського парку. Розглянуто варіанти сучасних заміників творів, виконані українськими скульпторами, відмічено їх відмінності від історичних попередників у стилістиці та образах, а також проблему збереження та реконструкції даних пам'яток, а також поповнення скульптурної частини парку у ХХ-ХХІ століттях.

Ключові слова: скульптура, дендрологічний парк, реконструкція.

Постановка проблеми. Білоцерківський парк «Олександрія» у свій час міг похизуватися визначною колекцією скульптур, яка нажаль збереглася лише частково, але навіть сьогодні має значну мистецьку цінність. Можна прийти висновку, що нині відвідувачу, який оглядає дендрологічний парк «Олександрія», важко уявити первинний вигляд цього паркового ансамблю.

Більшість частин парку зазнали руйнівної дії під час громадянської війни 1918-1921 років. Як зазначають Сергій Галкін та Микола Осика, «парк дуже постраждав, ставши “надбаням народу”. Крім неосвічених селян „засліплених (як тоді полюбляли говорити) віковою класовою ненавистю”, грабували і руйнували «Олександрію» німці, петлюрівці, денікінці, білополяки, численні банди, що лютували тоді на Білоцерківщині» [1, С.23-24].

У цей період повністю зруйновано палацову частину, понівечено ландшафтні композиції, але, напевно, найбільшої шкоди було завдано скульптурній частині паркової композиції – з парку вивезено велику кількість цінних бронзових та мармурових скульптур [2, С.15].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значна кількість теоретичних праць присвячена садово-парковому мистецтву України XVIII-XIX століття, зокрема парку «Олександрія». Але у наявних джерелах не має ґрунтовної розробки теми паркової скульптури. Друковані праці у галузі ландшафтного

мистецтва переважно туристичного характеру, або містять загальні відомості про парк – монографії А. Салатича, М. Грисюка, С. Галкіна [1-3, 6]; роботи, присвячені історико-природничому аспекту - дисертаційна робота «Садово-паркові ансамблі України XVIII-XIX ст. в історико-природничому контексті» К.М. Гамалії [4], або досліджують композиційно-планувальне рішення цих об'єктів як робота І. Косаревського [5]. Як правило, скульптура як важливий композиційний елемент у структурі паркового ансамблю згадується лише опосередковано, і лише у випадку найвідоміших творів розглядається семантичне значення.

Формування цілей статті: виявити особливості реконструкції та відновлення скульптурної частини білоцерківського парку.

Основна частина. На початку 60-тих років XX ст. на території парку проводились розкопки під керівництвом М.М. Грисюка, які дали можливість сформувати музейну колекцію скульптур парку.

Більшість реконструкцій об'єктів парку, хоч і намагалися дотримуватись основ паркової композиції, але не були достатньо підготовленими з точки зору історичних досліджень, адже більшість скульптур, які ніби відновлені за зразками тих, що існували на території парку за часів Браницьких, дещо відходять від історичної правди. Цієї ж думки дотримується і Л. Томілович, який називає цей час - «періодом стагнації» і зазначає, що «об'єкти, що з'являються у парку, перш за все копії скульптур, які знаходилися тут до 1917 р., переважно значно відрізняються від оригіналів і розташовуються не на місці історичної локації» [7, С.144].

Ці твори, як правило, відповідають лише назві та тематиці скульптур минулого, а виконані з інших матеріалів, встановлені не завжди у відповідних місцях, лише частково відповідають стилістичним рисам скульптури періоду класицизму. Прикладом може служити скульптури «Гладіатора» та «Меркурія», які на історичних замальовках та фотографіях мають інший вигляд. Скульптура, названа «Гладіатор» (рис.1), судячи з малюнку В. Ріхтера та фотографії, зроблених до 1914 року, була копією Боргезьського борця.

Копії цих скульптур були досить розповсюдженими у європейських парках англійського стилю цього періоду. Стосовно Меркурія, то, спираючись на фотографію з цією скульптурою перед Монаршим павільйоном близько 1914 року (рис.2), Р. О. Косаревська визначає її як копію скульптури Джованні да Болоньї 1580 року [5, С.41].

Рис.1 Статуя «Гладіатор». Вілібальд Ріхтер

Рис.2 Фотографія зі статуєю Меркурія перед Монаришим павільйоном

На сьогодні у парку знаходяться тематичні відповідники скульптур, а не історичні реконструкції. Скульптура Аполлона, яка теж знаходилася біля цього павільйону, на сьогодні відновлена в абсолютно іншому вигляді, ніж вона мала на дореволюційних фотокартках, де можна упізнати копію відомої скульптури Аполлона Бельведерського. Також структурних змін зазнало джерело «Лев» разом із скульптурним оформленням. На місці розташування колони з шоломом П. Багратіона нині знаходиться колона «Глобус» [5, С.65].

Проте, навіть, завдяки малюнкам періоду першої половини ХІХ сторіччя, створені художниками того часу, таких як Вілібальд Ріхтер, Наполеон Орди, Міхаліна Бержінська та Фелікс Брзозовський, можемо сказати про певну невідповідність вигляду реконструйованих композицій з їхнім первинним виглядом. Це можна побачити на прикладі композиції «Варна». Лише з малюнка Ріхтера (рис.3) видно, що «Варна» знаходилася на острівці, оточеному ровом з водою. Ліворуч від острова видно на другому плані павільйон, а праворуч – залізни ажурові браму та хвіртку на трьох кам'яних стовпах.

Рис.3 Варна. Вілібальд Ріхтер

Завдяки відомостям, які зібрав Салатич А.К., видно, що на території «Варни» збереглися лише дві великі брили скель (вага кожної з них досягає 6-8 тонн), які були скріплені залізними пов'язями і стояли у вертикальному положенні, утворюючи нішу, де знаходилася бронзова статуя жінки з молочником, згадана в описі Ліппоманова [6]. І лише на початку XXI ст. була відновлена бронзова статуя молочниці (рис.4), хоча скульптура встановлена на «Варні» дуже віддалено нагадувала зображену на акварелі В. Ріхтера. Вона майже відразу була понівечена відвідувачами і знову чекає на своє відновлення.

Рис.4 Відновлена скульптура молочниці «Варна».

Всі елементи скульптурного наповнення парку пов'язані між собою за змістом та стилістикою. Кожна споруда чи скульптура займає композиційно обумовлене та філігранно вивірене місце в об'ємно – просторовому вирішенні парку. А також всі скульптури несуть в собі певний символічний смисл, певну енергетику, водночас слугуючи елементом генерального плану «Олександрії» - одного з найпрекрасніших пейзажних парків Європи.

На сьогоднішній день необхідною є систематизація існуючих історичних даних, як письмових, так і картографічних результатів археологічних досліджень 2002-2006 років, проведених на території парку. Значну увагу треба приділити доробку художників - сучасників Браницьких - засновників парку, у яких, напевно, зосереджено більшу частину інформації щодо його початкового вигляду.

Особливу цінність парку «Олександрія» представляє його ансамблевисть. Тому для збереження скульптурної композиції парку необхідно відновити всі втрачені скульптури згідно архівним даним, фотографіям, малюнкам, розкопкам. В тому разі якщо невідомо їх зовнішній вигляд, необхідно відновити їх за тематикою. Можливо потрібно створити сучасні стилізації -

скульптури в сучасних формах, але в інших матеріалах за мотивами, які відповідають скульптурам парку «Олександрія».

Парк разом з його наповненням є живим організмом, і, як будь який організм, він має розвиватися. У зв'язку з цим представляється необхідним створити в парку зони новітньої скульптури, де можуть проходити виставки та фестивалі мистецтв, а також конференції та семінари науковців.

Повернення пам'яткам, які дійшли до нашого часу, їх музейних функцій, відновлення садів і парків, що частково збереглися у тих стильових образах, у яких вони створювалися, - важливе завдання нашого часу. Це збагатить українську культуру, розкриє її невмирущі традиції, без засвоєння й переосмислення яких не можуть розвиватися мистецтво і культура в цілому.

Висновки. Парк «Олександрія» втратив більшу частину своїх скульптур. Більшість варіантів сучасних заміників цих творів, які виконані українськими скульпторами, мають значні відмінності від історичних попередників у стилістиці та образах. Пропонується відновити скульптури згідно архівним джерелам та матеріалам розкопок. Особливу увагу необхідно приділити збереженню ансамблевості парку «Олександрія», встановити місця знаходження втраченої скульптури, і, які на даний момент невідомі, створити сучасні стилізації - скульптурні композиції в інших матеріалах, але за мотивами існуючої паркової скульптури. Необхідно забезпечити парку можливість розвитку і активного суспільного життя: створити у виявлених в результаті спеціального дослідження місцях зони сучасної скульптури для проведення виставок, фестивалів мистецтв та наукових конференцій і семінарів.

Перспективи подальшого дослідження. Попри значну кількість публікацій, присвячених даному парку, у його історії, структурі та символіці є ще велика кількість білих плям і більшість з них стосуються скульптурних творів, які прикрашали пейзажі та павільйони первісної «Олександрії». Оскільки, у рамках однієї роботи неможливо охопити всі аспекти дослідження скульптурної частини парку, то у ході дослідження було розглянуто лише деякі з них. Надалі планується створення за останніми даними сучасної карти парку, встановлення місць знаходження відсутньої паркової скульптури, та заповнення цих місць сучасними стилізаціями.

Література

1. Галкін С. І., Осика М. «Олександрія» - рукотворне диво. Розповіді про всесвітньовідомий дендропарк у місті Біла Церква Київської області. – Біла Церква : ПЦ «Дельфін». – 2003. – 104с.
2. Галкін С. І. Парк «Олександрія». Історія та сучасність. – Біла Церква:Видавець Пшонківський О. В. – 2013. – 104с.
3. Галкін С.І., Рубіс В.Л. Парк «Олександрія». Пам'ятка садово-паркового мистецтва України/Путівник. –Біла Церква: РІА «БЛІЦ» -2008. – 26с.
4. Гамалія К.М. Садово-паркові ансамблі України XVIII-XIX століть в історико-природничому контексті : дис... канд. іст. наук: 07.00.07 / НАН України; Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва. — К., 2007. — 172 с.
5. Косаревська Р. О. Семіотика архітектурно-пейзажних формоутворень доби класицизму в Україні на прикладі білоцерківського парку «Олександрія»: дис... канд. Архітектури : 18.00.01/Київський національний ун-т будівництва і архітектури. – К. – 2007. – 214 с.
6. Салатич А. К. Парк Олександрія в Белій Церкві. – К.: вид-во Академії архітектури. – 1949. – 106 с.
7. Томілович Л.В. Парк «Олександрія»:історія створення, юридичний статус, проблеми охорони/ Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. – Вип.2.Част.2. -2007.- Київ: Вид-во «АртЕк». - С.128- 147.

Аннотація

Сидорова Е.І., Яценко Е.О. Особенности сохранения и реконструкции скульптурной части парка «Александрия» в городе Белая Церковь. Проанализовано особенности реконструкции и восстановления скульптурной части белоцерковского парка. Определены проблемы сохранения и реконструкции скульптурной части Белоцерковского парка. Було рассмотрены варианты современных заменителей произведений, выполненные украинскими скульпторами, отмечено их отличия от исторических предшественников в стилистике и образах, а также проблему сохранения и реконструкции данных памятников, а также пополнение скульптурной части парка в XX-XXI веках.

Ключевые слова: скульптура, дендрологический парк, реконструкция.

Abstract

Sidorova E.I, Yatsenko Y.O. Features of preservation and renovation of the sculpture park " Alexandria " in the Bila Tserkva . The features of reconstruction and renewal of sculptural part of park are analysed. The problems of maintenance and reconstruction of sculptural part are certain o to the park.It was the variants of modern substitutes of works, executed by the Ukrainian sculptors, are considered, their differences are marked from historical predecessors in characters, and also problem of maintenance and reconstruction of these monuments, and also addition to sculptural part of park in XX- XXI century.

Keywords: sculpture , arboretum , reconstruction